

Ólavssøka – mentan og samleiki

Oddagrein

Ólavssøkan er í orðsins sanna týðningi okkara tjóðarhátið. Henda dag kenna vit, at vit høast klandur og stríð, øll eru føroyingar. Vit leggja burtur gerandisdagin og geva okkum upp til tann stóra felagsskapin. Alt hetta hevur djúpar og gamlar røtur. Á Ólavssøku sæst, hvussu sterkur føroyski samleikin er og vit fegnast um okkara gomlu og sterku mentan og hennara eyðkenni. Vit siggja klárt, hvat skilur okkum frá øðrum tjóðum og líta stolt at hvørjum øðrum og siggja, at vit eru føroyingar serstøk tjóð. Vit eta skerpikjøt, drekka brennivín og dansa gólveleys saman við rættiligum bóndum, sum skaldið tekur til, men yrkadagar so knipur tað hjá okkum, tá orka vit líkasum ikki.

Soleiðis sær skaldið stóðuna, men ikki skerst burtur, at til dagligt knipur tað við at liva upp til tey krøv í mugu setast tjóð, ið vil eita mentað og vil røkja og fjálga um sín mentanararv. Vit geva okkum eitt nú ikki ráð at lesa yrkingar í útvarpinum, vit geva okkum ikki ráð at geva sjónvarpinum sømlið arbeiðsskor, so stovnurin fær røkt sína uppgávu sambært lógini: at fjálga um føroyska mentan. Og víðari: vit unna okkum ikki at byggja sømlið hús til okkara fornlutir, ið lýsa okkara siðsøgu og mentan í 1200 ár, men koyra teir inn í eina møblabúð. Vit unna okkum ikki at byggja trygg og sámulig hús til okkara fornu handrit og skjól, ið goyma søguna frá miðöldini til í dag, men stúva tey til viks í gomlum bílskúrum og kjallarum. Vit hava ikki ráð til ein tjóðarleikapall ella til eit landsfevniandi tónleikalív. Vit hava ikki ráð at veita teimum granskarum, sum granska mentan, mál og søgu sømlið arbeiðssumstøður. Ein troyst er tó høast alt, at vit hava unt okkum at bygt glæstriborgir til ta gransking, sum hevur við fisk og heilsuførð og oljuvinnu og alt tað, sum kanska fer at geva pening, at gera. So hava vit høast alt ikki slept øllum upp á fjall.

Hjá okkara grannum er alt øðrvísi. Í eitt nú Grønlandi, Íslandi, Álandi og í Danmark gera myndugleikarnir alt, ið gerast kann fyrri at fjálga um og stimbra fólksins mentan. Ein mentaður føroyingur (t.v.s. einhvør føroyingur), sum kemur til hesi lond, stendur púra byttur, tá hann sær, hvussu nógv hesi lond brúka av landsins figgjarfæ til mentan (óneyðugt er at nevna, at hesin peningur kemur fleiri ferðir aftur).

Nú er tí komið hartil, at vit mugu siggja í eyguni, at mentan kostar pengar – nógvir pengar. Vit sleppa ikki undan at brúka pening, um vit skulu varðveita okkara mentan í framtíðini. Væl er okkara mentan sterk og stendur á góðari grund. Men mentan er eisini livandi og í broyting og krevur, sum alt livandi røkt og næring. Hesi og mong onnur víðurskipti í samband við mentan okkara eiga vit ikki at gloyma, nú vit enn einaferð fara at samlast um okkara samleika – tann samleika ella tann identitet, sum vit øll eru góð við og sum eigur lívið í okkum sum tjóð. Góða Ólavssøku allir føroyingar.

Sjónarmið

Flennið ikki

»Minkið um hægri skúlar og tað sum hevur við bók at gera, so komast kann aftur á beint.«

Henda alføroyska boðskapin fingur vit endurtíkan í bláðunum 25. juli. Høast hetta hevur verið lagið í fleiri mannaminni, og høast hetta enn er almannahugsanin, so er framvegis neyðugt at minna á hetta í hesum tíðum. Helst er ein vaksandi meiriluti í fólkinum samdur í hesum, og meira enn ein politiskur flokkur hevur tikið hesi tvørpolitisku sjónarmiðini til sín – og kortini heldur orskapurin fram við skúlum og bókum. Ei undur í at upplagstur ivast í, um nøkur vón er longur at fáa alt »aftur á beint sum fyrr«.

Fallið ikki í fátt, tí so ring sum stóðan annars er, so tykjað líkindi at fáa hesi ynskini uppfyllt júst nú at vera betri enn nakrantíð. »Hægri skúlar« sjúklast og seigipnast, so teirra dagar sum skaðagripir eru taldir. Og bókin? Hon hevur ongantíð verið nakað fyrri føroyingin. Orsakið, rætt er tað, at bankabókin hevði sín týðning fyrr og Bókin (við stórum) er framvegis bókanna Bók. Hava vit hana og sálma-bókina og seinasta álmanakkan – so er nóg mikið.

Flestu vinnulívsmenn okkara, teir sum útvegaðu øll skipini og virkini, eru sprellivandi dømi um, at óneyðugt er við »hægri skúlum« og tí »sum hevur við bók at gera«. Teir eru hampuliga ílatir, tí tað vóru ikki teir, sum ótu av »træi kunnleikans um gott og illt«. Nakað av upplýsing skal til, gaman í. Tí verður m.a. syrgt fyrri, at stuðulin til politiska upplýsing ikki minskar.

Tann, sum er í vinnuni, veit sjálvsagt altíð best, hvat sær og vinnuni gagnar. Hann og hansara

líkar vistu eisini hvørji skip og hvørji virki, vit skuldu hava. Og varð ikki gjørt eftir teirra vilja og ráðum? Nú ið tað mesta av hesum er rapað og hevur tikið alt annað við sær í fallinum, nú vita teir eisini best, hvat ið er at gera, »so at komast kann aftur á beint«.

Kann væl vera, at ónógv fiskavirki vóru í landinum, men vinnulívsmenn okkara vita, at loysnin er ikki at stingja teirra virki, soleiðis sum við danskari hjálp hevur verið roynt. Og nú vinna sjónarmið teirra umsiðir. Teir manna nógv nógvar politiskar sessir til at fáa forðað øllum royndum at samskipa. Í teirra verð er kooperatión=monopol og verri enn tað. Sjálvdráttur við stundini og eykapørtum man vera tað frægasta í øllum fornum.

Verður »teirra« stongda virki ikki upp-afurlatið, so skal heldur einki av hinum. So heldur fleiri smá sið um sið. Kvotur? Gávekk! Nú má komast aftur á beint sum fyrr. Vit hava ikki ráð at hava tey dyru skip-

ini liggjandi, vit mugu framvegis fiska sum mest, meðan nakar stertur er! Kann trúgv flyta fjøll, so kann hon saktans eisini flyta nøkur tons av toski hendan vegin. Og trúna hava teir – á alt uttan fiskifrøðingar.

Í einari vælyrktari vísu, »Mannavit«, í Dimmalætting 25/7-95 við bibliskum tilvísingum fáa vit eina kærkomna mynd av fiskifrøðingunum, sum sita í djúpum stólum »og lesa bókur nógvar«. »Um ríkiðomi, havið gav, teir sita bert og gita.« Teir kenna nógv illa tosk frá hýsu. »Hvat halda teir seg vera? Teir læra allar fiskimenn, hvat hesir skulu gera?« Sjálglaðir halda teir seg hava tak á øllum og »í kiki flennir skaparin« at teimum.

Skaparin er sanniliga ikki hvør sum helst. Nyrup, lögmaður og aðrir kunnu kanska vera inhabilur. Ikki Skaparin! Hann ger sum hini, flennir at teimum, sum býttari eru enn »fólk flest«, teimum sum hava við

bók at gera? Eg eri forfallin til at hava við bók-ur at gera og eri heldur ikki vinnulívsmáður/ polititari, tí fari eg í mini býttheit at spyrja, hví skaparin ikki hevur givið serfrøðingunum eitt sindur av tí fiskaviti, sum allir aðrir hava so ríkligt av.

Aðrir vita svar upp á allar spurningar, eg veit tey ikki fiskifrøðingar neyvan heldur. Tó kann eg ikki lata vera við at undrast á mangt.

Hví skulu okkara fiskifrøðingar vilja fiskimanninum hungur og hall, sum skrivað stendur í Dagblaðnum?

Hví duga bert teir og danska stjórnin at siggja, at fiskastovnarir eru minkaðir hættisliga?

Og hví halda bert teir og danska stjórnin tað vera neyðugt at fáa stovnarar at mennast aftur, so at eisini okkara eftirkomarar kunnu liva her – umenn ikki í sama margleti sum vit í hesum tíðum, meðan alt kemur »aftur á beint, sum fyrr«?

Høast harðliga orðagangin eri eg ikki rættiliga sannfördur um, at danska stjórnin og fiskifrøðingarnir samsintir hava hesa stóðu til tess at forkoma okkum. Tvørtur ímóti.

Er nakað at skamma seg yvir í hesum tíðum, so er tað tað, at so stórt partur av fólki okkara ikki fírnast fyrri at háða og hunddálka teir og tey, sum bæði unna skynsomum praktiskum royndum og tí, sum hevur við bók at gera, tey bestu kor.

Vónandi stinga fiskifrøðingarnir ikki í sekkini, sum vinnulívspolitikkarnir bað teir um og sum aðrir sakkønir umsiðir hava noyðst at gjørt, tí fáast teir ikki at ganga ímóti egnari sannføring, er ikki brúk fyrri teimum.

Skyensemi verður vónandi at vinna, áðrenn ovseint er.

Sverri Egholm